

да се „у сусретима са лирским песмама откривају бројне акватичке слике, њихове варијанте, различита значења и њихове нијансе, рефлексни митопоетских представа, читава једна поетика воде”. Свака граница која се прекорачи, мост који се сагради, реч која се на води или у њеној близини изговори – важни су сигнали које је неопходно пратити при формирању тумачења. Због тога је још значајније настојање ауторке да у анализу уврсти све познате варијанте песама како би издвојила и описала представе о води које су се развијале на различитим поднебљима и које су биле прилагођаване широком спектру обредних ситуација.

Трагање за извир-водом поход је на велики и још увек недовољно откривени конгломерат прича које су образовале стихове о води који су нам данас познати. Студија Ане Вукмановић значајан је путоказ за све оне који су вољни да се на овај загонетан али занимљив пут отисну у потрази за новим читањима симбола и метафора уграђених у наше постојање. У *Итраћању за извир-водом* једна је од оних књига по којима се препознаје књижевни и истраживачки траг у времену и које сумирају заносе и пркосе народа на једном великом а сродном простору у трајању од неколико векова. Због тумачења успостављених око примера који воду потврђују као један од најважнијих и најдоминантнијих мотива у јужнословенској усменој лирици, ову књигу можемо посматрати као разјасницу за читање и разумевање елемента од ког смо и сами у највећој мери саздани.

Мр Маријана С. ЈЕЛИСАВЧИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
marijanamajche@gmail.com

ПОЗОРИШНА ПРИЧА ТОДОРА МАНОЈЛОВИЋА

Бојана Поповић, *Тодор Манојловић и позоришће*, Банатски културни центар, Ново Милошево 2020

Позивајући се на шилеровски постулат слободе мисли и духовног самоопредељења, Тодор Манојловић био је привржен, још од гимназијских дана, позоришном свету. Опчињен сценом и глумом, позоришном имагинацијом и драмском књижевношћу, кроз рад књижевних друштава *Holnar* и *Dél*, Тодор Манојловић се бавио преводилаштвом и позоришном критиком, а касније, као секретар Народног позоришта у Београду и као секретар Опере, сарађивао је са великим позоришним именима – Миланом Гролом, Миланом Предићем, Станиславом Биничким, Стеваном

Христићем и другим. Није се Манојловић дуго задржао на месту секретара Народног позоришта, можда, како је Винавер у *Новој историјологији* писао, јер су се у позоришту „давале ствари препотопске”, а Манојловић је био „археолог мање древних епоха”. На позив Бранислава Нушића, започиње сарадњу са Удружењем пријатеља уметности „Цвијета Зузорић”, а недуго затим изводе се и његове једночинке *Сан зимске ноћи* и *Јубиларка*. Бавећи се драмским делом, позоришном критиком и преводилачким радом Тодора Манојловића, Бојана Поповић је у књизи симплификованог наслова *Тодор Манојловић и позориште* обухватила све оно што чини његову позоришну биографију.

Почев од Манојловићеве најцењеније драме *Центрифугални истрач*, изведене јануара 1930. године на сцени Народног позоришта у режији Јурија Љ. Ракитина, Бојана Поповић се бавила *Кашинкиним сновима*, *Ојчињеним краљем*, *Находом Симеоном*, једночинкама и комедијом дел арте. Драмски текст тумачен је имајући у виду да је почев од 1951. године, када је у *Лешојису Машице српске* Тодор Манојловић објавио значајну студију о Пери Добриновићу, имао континуирану сарадњу (до 1959) са *Нашом сценом*, у којој је писао о Бернарудо Шоу, Јохану Волфгангу Гетеу, Алберу Камју, Жану Жироу и Фридриху Шилеру. Ауторка примећује Манојловићеву потребу да драмом успостави непосреднију комуникацију између читалаца и текста, у време слома послератног модернизма. Елиотовски уверен да драмски писац мора бити и добар песник, драму је схватао као „најконструктивнији облик поезије”, јасно дефинишући елементе правог драмског текста: жив дијалог, изразит језик, занимљив заплет, изненађење и живахан темпо. Бојана Поповић показује да се Манојловићеве драме баве, с једне стране, савременим темама (*Центрифугални истрач*, *Кашинкини снови*, *Сан зимске ноћи*, *Јубиларка*) и, с друге стране, историјским темама у неоромантичарском кључу (*Наход Симеон*, *Ојчињени краљ*, *Commedia dell' arte*, *Пиеро надреализма или свадба на Месецу*). Жанровску хибридноост Манојловићевих драмских дела ауторка анализира у дијалогу са досадашњим закључцима критике, као и са ауторовим записима, истичући да се у дефинисању жанра мора водити рачуна о дидасталијама, као и о вантекстуалним сигнаlima. Инспирацију за драму *Центрифугални истрач*, мистерију у којој се преплићу реалистични, симболични и мистични елементи, написану неореалистичким поступком, Манојловић је нашао у руској футуристичкој књижевној групи Центрифуга (1914–1920), на челу са Борисом Пастернаком. Бојана Поповић уочава да је Манојловић, залажући се за стилизовано и филозофско позориште, ујединио реалистичке елементе, мелодраму и лирику. *Кашинкине снове* писао је, по Гетеовом рецепту, од истине и поезије, а драму је замислио као комедију са разним типовима из различитих слојева друштва. Критика је била опречна, некада афирмативна и темељна, а некада врло критична. Ни Црњански није сматрао да овај комад може

да се изједначи са комплетном позоришном литературом, али је оштру критику доживљавао као „писање марксиста и епигона предратне књижевности”, иако је, нешто касније, био непријатно изненађен када је увидео да је Манојловић у драми *Ойчињени краљ* писао о истим личностима као и он у роману *Кай шћанске крви*.

Тодор Манојловић се бавио и мотивом „безгрешног греха” у *Находу Симеону*, након Јована Стерије Поповића (1830) и Бранислава Нушића (1923), а инспирисан, најпре, списом и Светом Павлу Кесаријском и народним песмама „Наход Симеун”, коју је Вук чуо од Тешана Подруговића и „Опет Наход Симеун”, коју је непознати слепи певач казивао Урошу Волићу из Вршца. Бојана Поповић у фрагменту књиге посвећеном *Находу Симеону* реконтекстуализује Манојловићев покушај вербалне реминисценције судбине Симеона и Игумана, посвећујући пажњу епским и додолским песмама у комаду, дидаскалијама, питању порекла и мотивима златне јабуке, златног пехара и инцеста. Ауторка, потом, проучавалачку пажњу посвећује једночинкама Тодора Манојловића: *Сан зимске ноћи* (премијерно изведена 16. фебруара 1925. у Народном позоришту) и *Јубиларка* (премијерно изведена 2. јануара 1936. године у Коларчевој задужбини). Приступајући Манојловићевим драмама које су грађене на принципима комедије dell’ arte, *Пиеро нагрелиста или свадба на Месецу* (1930) и *Commedia dell’ arte* (1962), ауторка теоријски промишља овај комедиографски стил, чије порекло многи виде у италијанским фарсама или у древном Риму и њиховим комедијама (Роналд Харвуд).

Након прве објављене позоришне критике у темишварском листу *Нове њемцишварске новине* 1911. године на немачком језику, Манојловић је позоришну критику писао готово пола века. Анализирајући његова теоријска разматрања о позоришту, портрете глумаца, његова тумачења режије, костима и декора, балета и опере, рецензије представа домаћих и страних драмских писаца, Бојана Поповић је расветлила поетику позоришних критика Тодора Манојловића, уочавајући његову опчињеност театром и специфичан приступ позоришном тексту на сцени. Расути по часописима и дневним новинама, критички текстови Тодора Манојловића, упркос критичком уму и бриткој речи, до ове студије, нису били прочитани до краја. Бојана Поповић примећује да је, упркос сажетом и фиксираном формату позоришне критике, Манојловић успео да дефинише своје поуздане судове о домаћој драми, о ситуацији у театру његовог времена и да подари темељну елаборацију и анализу. Чврсто формиран ставови, чак и онда када је суд оштар и критичан, његове текстове чинили су поузданим.

У завршном делу студије Бојана Поповић се бавила преводилачким радом Тодора Манојловића и његовим текстовима у дијалогској форми, усмеравајући своју пажњу колико на значајне, толико на карактеристичне књижевноисторијске и позоришне елементе његове стваралачке биографије.

Истраживачки пут ка значењу сваког Манојловићевог драмског текста био је отежан. Ауторка је већину драмских текстова пронашла у рукописима у Архиву у Зрењанину, али се не може тврдити да су то једини текстови написани на српском језику. Бавећи се ликовима у драмским делима, жанровским одредницама, драмским ситуацијама, мотивима, класним поделама у коадима, сценским и техничким конструкцијама и рецепцијом Манојловићевих комада, Бојана Поповић је систематично, документовано и смислено приступила позоришном свету Тодора Манојловића, сачинивши тако значајну студију за проучавање српског театра. Оваква позоришна промишљања неопходна су нашој историји књижевности и драгоцен су залог за будуће изучавање позоришне прошлости, али истовремено и за будућност сценских адаптација драмских комада о којима је реч. Бојана Поповић указала је на одабране фрагменте позоришног света Тодора Манојловића, исписујући нацрт за будућу синтезу закључака и промишљања овог дела. У целини, ауторка је својим истраживањима открила „Манојловићеву минђушу”, показавши да је, попут Шекспира, чврсто држао и трагичну и комичну маску и наизменце проговарао час кроз једну, час кроз другу.

Мр Милена Ж. КУЛИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
milena.kulic1@gmail.com

НОВА ЧИТАЊА ПЕСНИЧКОГ ОПУСА ВОЈИСЛАВА ИЛИЋА

Војислав Илић и рађање модерне српске поезије, зборник радова, ур. Предраг Петровић, Недељка Бјелановић, Институт за књижевност и уметност – Дучићеве вечери поезије, Београд – Требиње 2020

Зборник радова *Војислав Илић и рађање модерне српске поезије* настао је као резултат рада на пројекту „Смена поетичких парадигми у српској књижевности 20. века: национални и европски контексти” и представља двадесет и шести зборник у едицији „Поетичка истраживања”.¹ Ова значајна едиција, коју је 1994. године основао Новица Петковић,

¹ До сада су у овој едицији објављени зборници о следећим песницима (хронолошким редоследом): Момчило Настасијевић, Бранко Миљковић, Васко Попа, Растко Петровић, Владислав Петковић Дис, Сима Пандуровић, Милан Ракић, Иван В. Лалић, Јован Дучић, Јован Христић, Стеван Раичковић, Миодраг Павловић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Оскар Давичо, Милован Данојлић,